

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σχολή ΝΟΠΕ, Τμήμα Νομικής

Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Δημοσίου Δικαίου

Μάθημα «Συνταγματικό Δίκαιο»

Διδάσκων: Α. Δημητρόπουλος, Καθηγητής

Επιμέλεια εργασίας: Χριστίνα Α. Καραγιαννίδου

Θέμα: «Το άρθρο 8 του Συντάγματος 1975/86/01».

Σύμφωνα με το άρθρο 8 του ισχύοντος Συντάγματος: *«Κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέλησή του το δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος. Δικαστικές επιτροπές και έκτακτα δικαστήρια, με οποιοδήποτε όνομα, δεν επιτρέπεται να συσταθούν».*

Οι διατάξεις του άρθρου αυτού θέτουν κανόνες που αναφέρονται ειδικά στην άσκηση της δικαστικής λειτουργίας της Πολιτείας και καθιερώνουν την **αρχή του νομίμου ή φυσικού δικαστή.**

Νόμιμος δικαστής θεωρείται το μονοπρόσωπο ή συλλογικό δικαστικό όργανο, το οποίο ορίζεται από αφηρημένο (και όχι ατομικό) κανόνα δικαίου, ο οποίος καθορίζει ή τροποποιεί τη δικαιοδοσία και την αρμοδιότητα ή τη σύνθεση του δικαστηρίου κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο, με αντικειμενικά κριτήρια¹. Συνεπώς, πρέπει να είναι εκ των προτέρων γνωστό σε ποιο δικαστήριο θα υπαχθεί ορισμένο πρόσωπο ή θα εισαχθεί ορισμένη υπόθεση, ανάλογα με το αντικείμενο της διαφοράς.

Αν και ιστορικά η αρχή του νομίμου δικαστή είχε συνδεθεί με την παροχή εγγυήσεων έναντι των ποινικά διωκόμενων προσώπων, σήμερα αναγνωρίζεται ότι ο κανόνας του άρθρου 8 του Σ/τος εφαρμόζεται σε κάθε δικαστική υπόθεση, αστική, ποινική, διοικητική, ακόμη και πειθαρχική². Η δικονομική αυτή εγγύηση συνόδευσε από πολύ νωρίς τους καταλόγους

¹ Βλ. Κ ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 379

² Αν και ως προς τις πειθαρχικές διαδικασίες ενώπιον συλλογικών οργάνων της διοίκησης, η νομολογία προτιμά να συναγάγει έναν αντίστοιχο κανόνα από τη γενική αρχή του άρθρου 2 παρ.1 του Σ/τος.

ατομικών δικαιωμάτων³, ενώ εμφανίζεται στην Ελλάδα κατά την επαναστατική περίοδο (Συντάγματα Άστρους και Τροιζήνας) και σταθερά σε όλα τα μεταεπαναστασιακά Συντάγματα.

Φορέας του δικαιώματος είναι καθένας, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, Έλληνας ή αλλοδαπός⁴, ενώ, στρέφεται κατά της κρατικής εξουσίας, αφού αυτή καθορίζει την οργάνωση και την απονομή της δικαιοσύνης.

Δεν πρόκειται αποκλειστικά για ατομικό δικαίωμα, με σκοπό την προστασία κυρίως της προσωπικής ασφάλειας των φορέων του, αλλά και για θεσμική εγγύηση⁵. Αυτό διότι, από τη θέσπιση των διατάξεων της κοινής δικονομικής νομοθεσίας σχετικά με την αρμοδιότητα και τη σύνθεση των δικαστηρίων απορρέει θεσμικό κεκτημένο (εύρυθμη λειτουργία δικαιοσύνης, αποκλεισμός αυθαιρεσίας).

Η ratio του άρθρου 8 είναι να διασφαλισθεί ο δίκαιος χαρακτήρας της δίκης⁶, δηλαδή, να καταστεί αδύνατη η χειραγώγηση των οργάνων της δικαιοσύνης, η έκθεσή της σε επιρροές, οι οποίες είναι άσχετες με το σκοπό της και, συνακόλουθα να μην επηρεασθεί το περιεχόμενο μιας δικαστικής αποφάσεως μιας συγκεκριμένης υποθέσεως μέσω της επιλογής των προσώπων που θα τη δικάσουν. Συνεπώς, το άρθρο 8, κατά τα ανωτέρω, απαγορεύει την υπαγωγή προσώπου ή υποθέσεως σε δικαστήριο διαφορετικό από εκείνο που προβλέπει γενικά ο ως άνω κανόνας δικαίου. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η αρχή της αμεροληψίας, καθώς η δημιουργία ad hoc δικαστηρίου για την εκδίκαση συγκεκριμένης υπόθεσης εκ των υστέρων, ενέχει τον κίνδυνο της υπερβολικής επιείκειας ή αυστηρότητας έναντι των διαδίκων. Γίνεται δεκτό από τη θεωρία⁷, ότι το άρθρο 8 απαγορεύει ακόμη και την κατάργηση ορισμένου δικαστηρίου μετά τη γέννηση διαφοράς, η οποία υπάγεται στην αρμοδιότητά του.

Το αν η γενική και αφηρημένη ρύθμιση με την οποία θα καθορισθεί ο νόμιμος δικαστής θα έχει τη μορφή τυπικού νόμου ή κανονιστικής πράξης της διοικήσεως είναι καταρχήν αδιάφορο.

³ Πρβλ. Παρ. 20 και 39 της Magna Carta

⁴ Αυτό καθίσταται σαφές από την ίδια τη διατύπωση του άρθρου 8.

⁵ Βλ. Α. ΣΒΩΛΟΥ-Γ. ΒΛΑΧΟΥ, *Το Σύνταγμα της Ελλάδος Β'* 1955, σελ 117

⁶ πρβλ. Άρθρο 6 παρ.1 ΕΣΔΑ.

⁷ Έτσι Π. ΠΑΡΑΡΑΣ, *Σύνταγμα 1975-Corpus*, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1982 σελ. 173

Το άρθρο 8 απαγορεύει τους ατομικούς νόμους σε ό,τι αφορά την αρμοδιότητα και τη σύνθεση των δικαστηρίων ή την υπαγωγή διαδίκων και υποθέσεων σ'αυτά, όμως, μπορεί ο νόμος να παρέχει τη δυνατότητα σε δικαιοδοτικά όργανα με αποφάσεις τους να παρεκκλίνουν για συγκεκριμένη υπόθεση από αυτά που ισχύουν για παρόμοιες υποθέσεις, εφόσον συντρέχουν αντικειμενικοί λόγοι που καθιστούν ανέφικτη ή αλυσιτελή την εφαρμογή των γενικών αυτών κανόνων. Η παρέκκλιση αυτή πρέπει να αιτιολογείται⁸.

Έτσι, όμως, είναι πολύ συχνό το φαινόμενο των «φωτογραφικών» νόμων, οι οποίοι υποκρύπτονται, ωστόσο, υπό το ένδυμα της γενικής και αφηρημένης ρύθμισης, με στόχο την καταστράτηγηση της αρχής του νομίμου δικαστή για συγκεκριμένη υπόθεση ή και κατηγορία υποθέσεων, μέσω της ρύθμισης από τον κοινό νομοθέτη όλων των παρόμοιων υποθέσεων, ώστε να ανταποκρίνεται η ρύθμιση αυτή, καταρχήν στις συνταγματικές επιταγές που απορρέουν από την αρχή του φυσικού δικαστή^{9 10}.

Η αρχή του νομίμου δικαστή αφορά και τη σύνθεση του δικαστηρίου. Τα πρόσωπα, δηλαδή, που θα συγκροτήσουν, κάθε φορά, το δικαστήριο πρέπει να καθορίζονται εκ των προτέρων, με βάση αντικειμενικά κριτήρια και όχι επιλεκτικά και ενόψει συγκεκριμένης υποθέσεως^{11 12}.

⁸ έτσι π.χ. κρίθηκε συνταγματικά θεμιτή η εκδίκαση όλων των συναφών εγκλημάτων από το αρμόδιο για το βαρύτερο έγκλημα δικαστήριο, κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις περί καθ'ύλη αρμοδιότητα (άρθρο 128 παρ. 1 ΚΠοινΔ), ώστε να διασφαλισθεί το ενιαίο της δικαστικής κρίσης (ΑΠ 1294/92, ΝοΒ 1993, σελ 758). Επίσης, είναι θεμιτή η επανασυζήτηση υπόθεσης, εφόσον μετά το πέρας της αρχικής συζήτησής της προκύψει λόγος, ο οποίος καθιστά αδύνατη την έκδοση απόφασης (άρθρο 307 ΚΠολΔ), όμως, ο λόγος αυτός πρέπει να αναφέρεται ρητά και συγκεκριμένα στη σχετική πράξη του Προϊσταμένου του δικαστηρίου (ΜονΠρωτΘεσ/νίκης 853/83 ΤοΣ 1984, σελ. 386). Τέλος, όταν καλείται δικαστής άλλου ομοιοβάθμου δικαστηρίου για να συμπληρωθεί η σύνθεση, πρέπει να βεβαιώνεται στη σχετική απόφαση ότι διαφορετικά θα ήταν αδύνατη η συγκρότησή του, λόγω κωλύματος των υπηρετούντων μελών του (ΣΤΕ 2724/96, ΕλλΔνη 1997, σελ 1268).

⁹ Π.χ. στη Γαλλία με το νόμο της 1-3-1899 αφαιρέθηκαν από την αρμοδιότητα του ποινικού τμήματος και μεταφέρθηκαν στην Ολομέλεια του ακυρωτικού δικαστηρίου τα ένδικα μέσα για λόγους σχετικούς με την υπόθεση Dreyfous (βλ. σχετ. Ν.Ν.ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ, *Σύστημα του Σ/κού Δικαίου* 1923, σελ. 91-2 (υποσ. 2)

¹⁰ σημαντική σχετικά η ΣΤΕ 2152/93 Ολ (ΤοΣ 1994, 117 επ.) η οποία έκρινε, κατά πλειοψηφία, αντίθετες στο Σύνταγμα αυτές τις πρακτικές, με ισχυρή, όμως, μειοψηφία 17 μελών του δικαστηρίου, η οποία δέχθηκε ότι ο δικαστής μπορεί να ελέγξει μόνο αν ο σκοπός του νόμου, όπως δηλώνεται στην αιτιολογική του έκθεση και τη σχετική συζήτηση στη Βουλή, έρχεται καθεαυτός σε αντίθεση με το Σ/μα, ενώ δεν μπορεί να ελέγξει την «αλήθεια» των δηλώσεων αυτών, δηλαδή, την ενδεχόμενη κατάρχηση της νομοθετικής εξουσίας. Βλ. ίδια άποψη με την μειοψηφία και ΣΤΕ 3/1956 Ολ. (ΝοΒ 1956, σελ 481), ΣΤΕ 1806/1983 Ολ (ΤοΣ1983, σελ. 483)

¹¹ βλ. Α. ΜΑΝΕΣΗ *Ατομικές ελευθερίες* 1982, σελ. 214 επ.

¹² Ενδιαφέρον παρουσιάζουν σχετικά οι απόφ. ΑΠ 4/1996 Ολ. (ΕλλΔνη 1996, σελ 1041) και ΑΠ 35/96 Ολ. (ΤοΣ 1998, σελ. 172), οι οποίες έκριναν αντισυνταγματική τη διάταξη του άρθρου 16 Ν. 2331/95, το οποίο προέβλεπε ότι η Ολομέλεια του ΑΠ θα συγκροτείτο από τα μέλη του δικαστηρίου που κατείχαν, εναλλάξ, περιπτώ ή άρτιο αριθμό στη σειρά αρχαιότητας,

Από το άρθρο 8 απορρέει, επίσης, ο ειδικότερος κανόνας ότι πρέπει ο πολίτης να γνωρίζει και τα πρόσωπα ή τον κύκλο των προσώπων-δικαστών, που θα συμμετέχουν στη σύνθεση του δικαστηρίου που θα δικάσει. Για το λόγο αυτό υφίσταται υποχρέωση δημοσιεύσεως στην ΕτΚ των ατομικών διαταγμάτων διορισμού, προαγωγής, τοποθετήσεως, μεταθέσεως, αποσπάσεως και μετετάξεως δικαστικών λειτουργών.

Το άρθρο 8 παρ.1 Σ/τος, απαγορεύει να στερηθεί ο διάδικος το νόμιμο δικαστή, χωρίς τη θέλησή του. Δεν συνάγεται εξ αντιδιαστολής, ωστόσο, ότι οι διάδικοι μπορούν να επιλέγουν το δικαστήριο ή τους δικαστές που θα τους δικάσουν κατά βούληση¹³. Το «χωρίς τη θέλησή του» σημαίνει ότι επιτρέπεται η λύση των διαφορών με εκούσια διαιτησία, υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπει κάθε φορά ο νόμος, δηλαδή, μπορεί με γενικούς και αφηρημένους κανόνες δικαίου να επιτραπεί στους διαδίκους να συμφωνήσουν την υπαγωγή των διαφορών τους σε δικαιοδοτικό όργανο άλλο από εκείνο που είναι γενικά αρμόδιο σε παρόμοιες υποθέσεις¹⁴. Αν ο ενδιαφερόμενος δεν συμφωνεί, η κατ'εξαίρεση υπαγωγή κατά τα ανωτέρω, είναι αντίθετη προς το Σύνταγμα.

Είναι αντίθετη στο Σ/μα (τόσο στο άρθρο 8, όσο και στα άρθρα 26 παρ.3, 87 παρ.1 και 94 παρ.3 Συντ.) κάθε μορφή αναγκαστικής διαιτησίας¹⁵. Σχετική είναι η υπ'αρ. 4168/82 απόφαση του Εφετείου Αθηνών, η οποία έκρινε αντισυνταγματική τη διάταξη του άρθρου 3 του π.δ. 723/79 «περί συστάσεως μονίμου διαιτησίας του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος», η οποία προέβλεπε ότι, εάν μέλος του ως άνω Επιμελητηρίου έχει διαφορές με άλλο πρόσωπο από συμβάσεις τεχνικών έργων, μπορεί με αίτησή του να υπάγει τη

διότι, κατά την κρίση του ΑΠ, έτσι θα «παρείχετο στον κοινό νομοθέτη η ευχέρεια να ορίσει τη σύνθεση των δικαστηρίων υπό την προσχηματική χρησιμοποίηση ως αντικειμενικού κριτηρίου τη σειρά της επετηρίδος». Αντίθετη άποψη ο Κ. ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 380, ο οποίος αναφέρει ότι «η σειρά της επετηρίδας είναι όντως αντικειμενικό κριτήριο και η αναφορά σε προσχηματικότητα δεν πείθει, αντίθετα, η απαίτηση του ΑΠ να ορίζει ο ίδιος, με ad hoc, αποφάσεις, και όχι η νομοθετική εξουσία με πάγια και αντικειμενικά κριτήρια τη σύνθεση των σχηματισμών του, δημιουργεί ερωτηματικά κατά πόσο διασφαλίζεται έτσι η εσωτερική ανεξαρτησία της δικαιοσύνης».

¹³ Αυτό θα ήταν αντίθετο προς το χαρακτήρα δημοσίας τάξεως των δικονομικών νόμων που καθορίζουν την αρμοδιότητα των δικαστηρίων, αλλά και ως προς την εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης. (έτσι. Κ. ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σελ. 383)

¹⁴ παραδείγματα τέτοιων κανόνων είναι: τα άρθρα 42-44 (παρέκταση αρμοδιότητας) και 867 ΚΠολΔ (εκούσια διαιτησία).

¹⁵ Βλ. Γ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, *Η επίδραση του Συντάγματος επί της Πολιτικής Δικονομίας*, σε: *η επίδραση του Συντ. 1975 επί του ιδιωτικού και επί του δημοσίου δικαίου*, 1976, σελ. 55.

διαφορά σε δαιτησία από μέλη του Τ.Ε.Ε. Αναγκαστική δαιτησία, όμως, είναι και η νομοθετική πρόβλεψη της αναγραφής ρήτρας υπαγωγής σε δαιτησία σε σύμβαση, ως προϋπόθεση του κύρους της σύναψης της σύμβασης¹⁶.

Η απόφαση ΑΕΔ 24/1993 έλυσε την αμφισβήτηση σχετικά με το αν μπορεί να επιτραπεί στη διοίκηση και τον φορολογούμενο να υπάγουν, με συμφωνία τους, σε δαιτησία μια φορολογική διαφορά και δέχθηκε ότι είναι δυνατή η υπαγωγή τέτοιας διαφοράς σε δαιτησία.

Η παρ. 2 του άρθρου 8 απαγορεύει τη σύσταση δικαστικών επιτροπών και έκτακτων δικαστηρίων. Στην ουσία εμπεριέχεται στην παρ. 1 του άρθρου, αφού τα έκτακτα δικαστήρια και οι δικαστικές επιτροπές συγκροτούνται με ατομική ρύθμιση για να δικάσουν ορισμένο πρόσωπο ή ορισμένη υπόθεση εκ των υστέρων. Τα έκτακτα δικαστήρια συγκροτούνται από δικαστές που απολαμβάνουν των εγγυήσεων του Συντ/τος για τη δικαστική ανεξαρτησία, ενώ στις δικαστικές επιτροπές συμμετέχουν και τρίτα πρόσωπα. Η ξεχωριστή αναφορά στην παρ. 2 του άρθρου 8 συνεπάγεται ότι δεν θα μπορούσαν να λειτουργήσουν δικαστικές επιτροπές και έκτακτα δικαστήρια ακόμη και αν συναινούσαν οι διάδικοι να υπαχθούν σε αυτά¹⁷. Αντίθετα, δεν εμπίπτουν στη συνταγματική αυτή απαγόρευση οι διοικητικές επιτροπές που έχουν αρμοδιότητα να επιβάλουν διοικητικές κυρώσεις¹⁸.

Σημειωτέον, δε, ότι το άρθρο 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ προσφέρει ευρύτερη προστασία στο θέμα το νομίμου δικαστή από το άρθρο 8, διότι παρέχει σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα όχι μόνο να δικασθεί η υπόθεσή του από νομίμως λειτουργούν δικαστήριο, αλλά και «αμερόληπτο». Η αμεροληψία του δικαστηρίου λαμβάνεται υπόψιν με διπλή έννοια, τόσο υποκειμενική (τεκμαίρεται μέχρις αποδείξεως του εναντίου), όσο και αντικειμενική (σε σχέση με τη σύνθεση και τη λειτουργία του δικαστηρίου).

Σημαντική είναι επί του θέματος η απόφαση του ΕΔΔΑ Pfeifer κατά Αυστρίας (25-2-1992), με την οποία το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δέχθηκε ότι η άσκηση ανακριτικών και στη συνέχεια δικαστικών καθηκόντων από το ίδιο πρόσωπο, στα πλαίσια της ίδιας ποινικής υπόθεσης παραβιάζει το άρθρο 6 παρ.1της

¹⁶ Βλ. Ν. ΝΙΚΑ *Το κύρος της ρήτρας υπαγωγής διαφορών στις ΕΕΟΔΑΚ*, Αρμ. 1994, σελ. 509, όπου αναφέρει ότι «η ρήτρα αυτή δεν εκφράζει την ελεύθερη και αβίαστη θέληση των μερών, αλλά τη δεσμευτική παρέμβαση του νόμου».

¹⁷ Π. ΠΑΡΑΡΑΣ, *Σύνταγμα 1975-Corpus*, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1982.

¹⁸ ΣΤΕ 1854/77, Ευρ.ΣΤΕ 1977, σελ 17.

ΕΣΔΑ και η απόφαση Procola κατά Λουξεμβούργου (28-9/1995), με την οποία έγινε δεκτό ότι η άσκηση γνωμοδοτικών και δικαιοδοτικών λειτουργιών στη ίδια υπόθεση από τα ίδια πρόσωπα (συγκεκριμένα τα μέλη του ΣΤΕ Λουξεμβούργου) παραβιάζει, επίσης, το άρθρο 6 παρ.1 ΕΣΔΑ.

Το άρθρο 8 υπόκειται σε αναστολή κατά την εφαρμογή του άρθρου 48 του Συντάγματος περί κηρύξεως της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας.

Χαρακτηριστικές δικαστικές αποφάσεις, οι οποίες ερμηνεύουν την αρχή του φυσικού ή νόμιμου δικαστή είναι οι εξής:

(α) η ΣΤΕ 1923/02 (Ολομ), σύμφωνα με την οποία: *«το ΣΤΕ είναι αρμόδιο κατά το άρθρο 95 του Συντ. και 45 του π.δ. 18/89 για την ακύρωση των μη νομίμων, μονομερών εκτελεστών διοικητικών πράξεων και όχι των διοικητικών συμβάσεων (Ολ. ΣΤΕ 972/98). Οι διαφορές αυτές που έχουν αιτία τη διοικητική σύμβαση, και ειδικότερα, ανάγονται στη νομιμότητα, ερμηνεία και εκτέλεσής της, καθώς και σε κάθε παρεπόμενη αξίωση της σύμβασης είναι διοικητικές διαφορές ουσίας, υπαγόμενες κατά το άρθρο 94 παρ.1 του Συντ. και 1 παρ. 2 περ.1 του Ν. 1406/83 στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια. Δεν έχουν αιτία τη σύμβαση, αλλά είναι ακυρωτικές διαφορές που ανακύπτουν από την αμφισβήτηση της νομιμότητας αποσπαστών μονομερών εκτελεστών διοικητικών πράξεων, που εντάσσονται στην προηγούμενη της κατάρτισης διοικητικής σύμβασης διαδικασία δημόσιου διαγωνισμού που αποσκοπεί στη σύναψη της σύμβασης ή εκδίδονται μεν μετά την κατάρτιση της σύμβασης, αλλά ανάγονται στη διαδικασία που καταλήγει στη σύναψή της και εκδίδονται βάσει διατάξεως διοικητικού νόμου και των γενικών αρχών που διέπουν τις διοικητικές πράξεις, όπως η ανάκληση της κατακυρωτικής πράξεως ή από την αμφισβήτηση εκτελεστής διοικητικής πράξεως (όχι συμβατικού όρου) που εκδίδονται μετά την κατάρτιση της σύμβασης κατ'εφαρμογή ή κατά τροποποίηση συμβατικού όρου με κανονιστικό χαρακτήρα, δηλαδή όρου που δημιουργεί αντικειμενικό δίκαιο, που ισχύει πέραν των συμβαλλομένων και έναντι τρίτων μη συμβαλλομένων, των οποίων επηρεάζει τα δικαιώματα και έννομα συμφέροντα.*

*Το ΣΤΕ προβαίνουν εις το νομικό χαρακτηρισμό της ενώπιόν του αγομένης διαφοράς και κρίνον ότι αυτή δεν είναι ούτε ακυρωτική, ούτε συμβατική, ούτε χρήζουσα άλλης παραπομπής, αποφαίνεται ως **φυσικός δικαστής** της υπόθεσης».*

(β) Εφ Πειρ. 438/2000, η οποία έκρινε ότι «η κατά τόπο αρμοδιότητα είναι θεσμός δημοσίας τάξεως, διότι ο κατά τόπον αρμόδιος δικαστής αναδεικνύεται σε **φυσικό δικαστή του άρθρου 8 παρ.1 Συντ.** και επομένως, εξετάζεται σε κάθε στάση της προδικασίας και της κυρίας διαδικασίας μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής, είτε αυτεπαγγέλτως, είτε κατόπιν ενστάσεως αναρμοδιότητος κατά τόπον που προτείνεται από τους διαδίκους».

(γ) Δ.Πρωτ.Πειρ. 19/1993, σύμφωνα με την οποία: «οι διατάξεις που καθορίζουν την Προεδρική διαδικασία ενώπιον των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, προβλέπουν ότι οι υποθέσεις ανατίθενται για εκδίκαση σε δικαστικό λειτουργό με βαθμό Προέδρου Πρωτοδικών. Οι διατάξεις του Ν.1756/88 που προβλέπουν αναπλήρωση του μη υπάρχοντος ή απουσιάζοντος ή κωλυόμενου Προέδρου πολυμελούς δικαστηρίου από άλλο δικαστή του ίδιου δικαστηρίου κατά σειρά αρχαιότητας, δεν μπορούν να εφαρμοστούν αναλογικά ειδικά στην Προεδρική διαδικασία, όπου σύμφωνα με το νόμο, ο Πρόεδρος Πρωτοδικών ορίζεται να κρίνει ως ειδικό, αποκλειστικό και αυτοτελές δικαιοδοτικό όργανο (άλλως **ως νόμιμος δικαστής** κατά το άρθρο 8 παρ.1 του Συντ) ειδικής φύσεως υποθέσεις αντικειμενικά καθορισμένες για την επίλυση των οποίων ο νομοθέτης αποβλέπει στις εγγυήσεις δικαιοκρασίας, που απορρέουν από το βαθμό αυτό δικαστικού λειτουργού»

(δ) Α.Π. 362/1995, σύμφωνα με την οποία: «κατά την από το άρθρο 8 παρ. 1 του Συντ. θεσπισμένη αρχή **«νόμιμος δικαστής» νοείται** ο προβλεπόμενος από το Νόμο (όχι ατομικό), αλλά που καθορίζει ή τροποποιεί τη διαδικασία και την αρμοδιότητα ή τη σύνθεση του δικαστηρίου και μπορεί να καταλαμβάνει και τις εκκρεμείς δίκες κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο με αντικειμενικά κριτήρια».

(ε) ΣΤΕ 1440/2000 (Τμήμα ΣΤ) η οποία έκρινε ότι: «ανεξαρτήτως των συνεπειών, τις οποίες συνεπάγεται για τα Κράτη-μέλη η μη εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου, εφόσον η αποκλειστική αρμοδιότητα για την ομοιόμορφη εφαρμογή του σε όλα, ανεξαιρέτως, τα Κράτη-μέλη ανήκει στο ΔΕΚ, δεν δύναται να θεωρηθεί ότι συμβιβάζεται προς τη Συνθήκη η μη αποστολή εκ μέρους των εθνικών δικαστηρίων στο ΔΕΚ προδικαστικού ερωτήματος δια της χρησιμοποίησεως ερμηνευτικών μεθόδων, σε περιπτώσεις όπως η επίδικη, στις οποίες ενόψει υφιστάμενης νομολογίας του ΔΕΚ, ορισμένη έννομη σχέση

εμφανίζεται ως ρυθμιζόμενη από το Κοινοτικό δίκαιο. Τέλος, κατά τη μειοψηφήσασα άποψη, η μη αποστολή προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΚ, υπό τις προεκτεθείσες συνθήκες παρακωλύει άμεσα το θεμελιώδες για την ύπαρξη «δικαίας δίκης» δικαίωμα του ατόμου, όπως έχει πρόσβαση στο αρμόδιο Δικαστήριο για την ερμηνεία διατάξεων του Κοινοτικού δικαίου, δηλαδή, το ΔΕΚ, το οποίο είναι ο «φυσικός δικαστής» για την κρίση ζητήματος ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου».

Βιβλιογραφία:

A. ΜΑΝΕΣΗ, Ατομικές ελευθερίες 1982

Γ. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Η επίδρασις του Συντάγματος επί της Πολιτικής Δικονομίας σε: η επίδρασις του Συντ. 1975 επί του ιδιωτικού και επί του δημοσίου δικαίου 1976

N. ΝΙΚΑ, Το κύρος της ρήτηρας υπαγωγής διαφορών στις ΕΕΟΔΑΚ, Αρμ. 1994 σελ. 509

Π. ΠΑΡΑΡΑ , Σύνταγμα 1975-Corpus, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1982

N. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ, Σύστημα του Σ/κού Δικαίου 1923

A. ΣΒΩΛΟΥ-Γ. ΒΛΑΧΟΥ, Το Σύνταγμα της Ελλάδος Β΄ 1955

Κ. ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Εκδ. Αντ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2002